

מברכין עליו בורא מיני מזונות. לפי שחשיבותו של הדגן גורמת שבכל מקרה הוא נחשב לעיקר המאכל⁽¹⁵⁾

גופא, רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל שיש בו תערובת מחמשת המינין⁽¹⁶⁾ — מברכין

עליו בורא מיני מזונות⁽¹⁷⁾.

ואיתמר נמו, רב ושמואל דאמרי תרוייהו: כל מאכל שהוא עצמו מחמשת המינין — מברכין עליו בורא מזונות.

נחשב תמיד לעיקר התבשיל מחמת חשיבותו המיוחדת.

15. בביאור דין זה יש להקדים דברי המשנה לקמן (מד א) "זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופטר את הטפלה". — כלל זה מתפרש בין באופן ששני מיני המאכל עומדים כל אחד לעצמו ומין אחד משמש כמאכל העיקרי והשני בא רק כדי להטעימו, ובין כששני המינים מעורבים בתערובת אחת שאז משמש אחד מהם כ"עיקר" והשני כ"טפל" באחד משני האופנים: א. כשעיקר רצונו באכילת מין אחד ואילו המין השני ניתן בתערובת רק כדי להטעימה. ב. כששני המינים שבתערובת משמשים כעיקר המאכל וניתנו בכונה שוה, אזי המין שפמותו מרובה עד כדי שהתערובת ברובה היא ממין זה, הוא הנחשב לעיקר התערובת והמין המועט נחשב לטפל.

רב ושמואל חידשו, שכלל זה תקף רק בתערובת שלא ניתן בה מין דגן, אבל תערובת שניתן בה דגן אזי הדגן מחמת חשיבותו הרבה נחשב לעיקר התערובת בין אם הוא ניתן לצורך נתינת טעם בלבד ובין אם הוא ניתן לשמש כעיקר המאכל אבל פמותו מועטת ביחס למין האחר — רשב"א (ד"ה דובשא). ועיין לקמן הערה 16.

16. בגמרא לקמן (לט א) מבואר שרק אם הדגן ניתן לצורך אכילה הוא עומד בחשיבותו ונאמר בו הכלל ש"כל שיש בו מחמשת המינים מברכים עליו בורא מיני מזונות", אבל כשהוא

ניתן רק כדי לדבק את המאכל ולהקשותו [כחומר מייצב וכדומה] אין לו חשיבות מיוחדת ודינו כשאר מיני מאכל.

והנה נחלקו הראשונים מהו האופן שבו הדגן עומד בחשיבותו, לדעת התוספות (ד"ה כל ולקמן לח א ד"ה והא) יש צורך שהדגן ינתן בתערובת כדי שיסעוד את הלב. לדעת הרמב"ם (פ"ג מברכות ה"ו) והרשב"א גם באופן שהדגן ניתן כדי להטעים את המאכל יש לו חשיבות. ואילו לדעת המאירי יש צורך שהמאכל יהא קרוי על שם הדגן ורק אז הוא נחשב לעיקר התערובת אף כשכמותו מועטת. [יש להעיר, שמדברי התוספות והמאירי נמצינו למדים שחידושם של רב ושמואל מתייחס רק לאופן שהדגן ניתן בתערובת כ"עיקר" אך פמותו מועטת, אבל באופן שהוא משמש בה כ"טפל", בזה לא התחדש שהדגן בכל זאת נחשב לעיקר התערובת, שהרי אם יש צורך שהדגן ינתן כדי לסעוד הלב או שהמאכל יהא קרוי על שמו בהכרח שהוא משמש במאכל כ"עיקר" ולא כ"טפל", וזהו שלא כפירוש הרשב"א שהובא לעיל הערה 15].

בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן ל"ח) דן באופן שהדגן ניתן כדי להרבות את כמות המאכל או כדי לרככו ולהתפיחו שיהא נח לאוכלו, האם יש לו חשיבות או שיש לדמותו לניתן כדי לדבק המאכל ולהקשותו. עיין בדבריו.

17. ולענין ברכה אחרונה כתבו התוספות (מא ב ד"ה אלא) שיש לברך עליו ברכה אחת מעין שלש, [והיינו באופן שעשה ממנו תבשיל, אך